

FARKLI SİSTEMLİ DİLLERDE ÇOĞUL ANLAYIŞININ UYUM AÇISINDAN İFADESİ

Hülya AŞKIN BALCI

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, Kastamonu,

Özet

Çoğul anlayışı nesne ile özne arasındaki ilişkiyi yansıtır. Bu ilişki kendisini farklı sistemli dillerde daha açık ortaya koymaktadır. Söz konusu ilişkilerin dilde yansımaları çeşitli araçlarla gerçekleştirilmektedir. Biz de bu çalışmamızda bu konulara açıklık getirmek amacıyla Hint-Avrupa dil ailesinin Slav dilleri grubundan olan Rus dili, Germen (Avrupa kolu) grubundan olan Almanca ve İngilizce, Asya kolundan olan Farsça, Hami Sami dilleri ailesinden Sami diline ait Arapça ayrıca Ural – Altay dil grubuna ait olan Türk dilinin çoğul yapılarını karşılaştırarak aralarındaki benzer ve farklı yönlerini uyum açısından ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: Uyum, Çoğul yapı

THE EXPRESSION OF THE PLURAL COMPREHENSION IN THE ANGLE OF CONGRUENCY IN DIFFERENT SYSTEMATIC LANGUAGES

Abstract

The plural comprehension reflects the relation between the object and the subject. This relation puts forth itself more openly in different systematic languages. The reflection of the relations in question is actualized by different means. In this study, to clarify these issues Russian which is in the Slavic language group of the Indo-European language family, German and English which are in the German (European branch), Persian which belongs to the Indo-Iranian languages from the Asian branch, Arabic from the Semitic language in the Proto-Semitic language family and Turkish from the Uralic-Altai language group will be compared in their plural forms and their similarities and differences will be put forth in the sense of congruency.

Keywords: Congruence, Plural Form

1. Giriş

Düşünebilme ve konuşabilme yeteneği insanları başka varlıklardan üstün kılan niteliklerindendir. Bu nitelikler onun konuşan bir varlık olmasını sağlamış ve toplum içinde dil denen bildirişim dizgesini de ortaya koymuştur. Bilindiği gibi düşünme bir yetenektir, tıpkı, konuşabilme, şarkı söyleyebilme, yürüyebilme, gülebilmeye, gibi. Ama hangi şarkıyı nasıl söyleyeceğiniz, hangi yöne ne hızla yürüyeceğiniz, hangi sözcüklerle neler anlatacağınız bu yeteneklerin düzeyi, kültür yapısı ve diliyle ilgilidir. Konuşma ve dilin kültür yapısı ve yetenekle bir insan başarısı olduğu fikri ünlü Atinalı Sokrates'in (İ.Ö 436–338) aşağıdaki parçasındakinden daha iyi bir şekilde hiçbir yerde ifade edilmemiştir.¹

¹ Roy Harris, Tablot J. Taylor; Dil Bilimi Düşününde Dönüm Noktaları I, Çev: Eser E. Taylan ve Cem Taylan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s. XV.

“ Çoğu yeteneklerimizde başka varlıklardan hiç farklı değiliz; hatta güç ve başka kaynaklar söz konusu olduğunda birçoğunun gerisindeyiz. Fakat birbirimizi ikna gücü ile doğmuş olmamızdan ve ne arzu edersek gerçekleştirebilmemizden dolayı (...) bir araya gelerek topluluk oluşturmuş, kentler kurmuş, yasalar yapmış ve sanatlar yaratmışızdır. Konuşma ve dil kullanılan kültüre göre hemen hemen bütün tasarladığımız şeyleri elde etmemize yardım etmiştir...”

Dil konusu Socrates’de olduğu gibi zaman boyu dilcileri, filozofları ve beraberinde matematikçileri meşgul etmiştir. Araştırmaların sonunda varılan genel kanı ise konuştuğumuz dilin biz doğmadan önce yerleşmiş olduğu düşüncesidir. Ancak dili kimin icat ettiği hakkındaki bilgimiz, bir dokumacının dokuma tezgâhını kimin icat ettiği hakkındaki bilgisinden daha fazla değildir. Ama her iki durumda da tasarlanış incelenerek konu hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Yalnız dili incelemek istiyorsak ilk önce onun işlevsel olduğunu düşünmek zorundayız, çünkü dilin amaca yönelik olması, amacın dilin sözdizimine uygun olması, parçaların bütüne uygunluğu ve dili doğru kullanabilmek için anlamsal ve sözdizimsel yapının kavranmış olması görüşleri arasındaki bağ işlevsellikle doğrudan ilişkilidir. Böylelikle işlevsellik dillerin biçiminin rasgele olmadığını ve onun bir topluma veya amaca hizmet için oluştuğunu göstermektedir. Bu amaç bize bir kez daha diller arasındaki farkı göstermektedir. Her ne kadar konuşulan sözcükler zihindeki izlenimlerin simgeleri olsa da Aristoteles’e göre yazılanlar konuşulanların simgeleridir ve bütün ırklar için aynı değildir. Yani bu simgelerin belirttiği zihinsel izlenimler, benzerleri oldukları nesnelere gibi herkes için aynı olmasına karşın, konuşma gibi yazı da bütün insanlar için aynı değildir.¹ Dış dünyadan zihnimize yansıyan bilgiler diller sayesinde tanımayı, anlamayı, kavramayı, düşünmeyi yoğurur. Psiko-sosyal yönümüz gereği bunları paylaşmak ister, dili, konuşmayı ve yazıyı kullanarak paylaşma ihtiyacı duyarız. Kendi dilimizle düşünür, kendi dilimizle konuşur ve yazarız. Bunu yaparken de dile özgü yapıyı kullanırız. Dilbilimsel açıdan son zamanlarda sıkça kullanılan “Uyum“ (Almanca: Kongruenz² İngilizce: Congruence, Concord³, Fransızca: Accord⁴ Latince: Congruens⁵) sözcüğü dillerin içindeki bu yapıyı açıklamaktadır.

Tümencinin içinde birbirine bağlı parçaların eşitliğini ve birliğini gösteren “uyum” terimi kişi, tekil – çoğul, cins ve ismin hallerinin(durum)⁶ uygunluğunu araştırmaktadır. Çeşitli dillerde özneye yüklem, adın, sıfatın, zamirin ve diğer tümce elemanları arasındaki uygunluğu ortaya çıkaran söz dizim olgusu ve iki dilsel öge arasında, belirli bir kategoriye göre ortaya çıkan karşılıklı etkilenme⁷ olarak ta tanımlanan bu terim kısaca bir bütünün parçalarının birbirlerine uygunluğunu ortaya çıkarmaktadır.

¹ Roy Harris, Tablot J. Taylor; *Dil Bilimi Düşününde Dönüm Noktaları I*, Çev: Eser E. Taylan ve Cem Taylan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s. XV, s. 6–20.

² Werner Welte; *Moderne Linguistik: Terminologie/Bibliographie, teilband 1: A-M*, Max Hueber Verlag, München, 1974, s. 282.

³ Berke Vardar; *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitabevi, İstanbul, 1998, s.212.

⁴ a.g.e. s. 212

⁵ Theoder Lewandowski; *Linguistisches Wörterbuch 2, Quelle und Meyer*, 1994, s. 581.

⁶ Aysun Kunduracı; *Denetleme, Durum, Uyum ve Adeylem*, ADÇ/ALC Semineri, A.Ü. DTCF Muzaffer Göker Salonu (Ana Bina 2. kat, 242 no'lu oda), 14 Aralık 2007.

⁷ Mehmet Hengirmen; *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayınevi, 1999, s. 373.

Biz de bu çalışmamızda uyum teriminden yola çıkarak çoğul anlayışını Hint - Avrupa dil ailesinin Slav dilleri grubundan olan Rus dili, Germen (Avrupa kolu) grubundan olan Almanca ve İngilizce, Asya kolundan olan Farsça, Hami Sami dilleri ailesinden Sami diline ait Arapça ayrıca Ural- Altay dil grubuna ait olan Türk dilinin çoğul yapılarını karşılaştırarak aralarındaki benzer ve farklı yönleri uyum açısından ortaya koymaya çalışacağız. Bunu yaparken çoğul anlayışını karşılaştırmalı yöntemi kullanarak biçimbilimsel (morfolojik), sözdizimsel (sentaktik) ve analitik (sayısal) olmak üzere üç grupta ele alacağız.

2. Biçimbilimsel (Morfolojik) Yapı

Çoğul anlayışının temel işlevi nesnelere karşılayan sözcüklere eklenerek onların sayıca fazlalıklarını anlatarak nesne ile özne arasındaki ilişkiyi yansıtmaktır. Söz konusu ilişkilerin dilde yansması çeşitli eklerle gerçekleştirilmektedir. Dilbilimin bir alt dalı olan “Biçimbilim” bu ilişkiyi inceleyen bir bilim dalıdır.

Dünya dillerinin çoğul yapısı genellikle biçimbilimsel olarak ele alınmaktadır, çünkü biçimbilim, sözcük türlerini, ekleri, kökleri ve bu öğelerin birleşme biçimlerini inceleyerek dilin biçim özelliklerini ortaya koymaktadır.¹ Araştırmalarda görüldü ki “Biçimbilim” yöntemi çoğul anlayışı açısından en yaygın olan usuldür.

Türk dilinde çoğul oluşturmanın morfolojik belirtisi sözcük sonlarına gelen “lar”, “-ler” ekidir. Dilimizde bütün sözcükler tekildir. İsim soyundan olan sözcüklerle eylemlerin soyundan olan sözcüklerle eylemlerin 3. kişileri “-ler” takısıyla çoğullanır. Ancak “-ler” takısı, kalın hecelerden sonra, büyük ünlü uyumuna göre kalınlaşarak “lar” olur. Hiç şüphesiz bu ekler en işlek olanıdır. Çok eski bir ek olan ve işlekliliğini kaybederek eklendiği sözlerle kalıplaşan “-(1)z, -(u)z”² “beniz, boynuz, ikiz gibi” ve “-an”³ “oglan, köken gibi” ekleri de Türkçede çoğul ekleri olarak gösterilmektedir. Bu üç çoğul ekine ilave olarak Eski Türkçeden beri kullanılan, kökeni belirlenemeyen, işlek olmadığı veya işlekliliğini yitirdiği için üzerinde pek durulmayan bir çoğul eki daha bulunmaktadır: “-(I)t, (U)t” eki “alpagut (kahramanlar), oğlit (oğullar) gibi”⁴.

Türkçede biçimbilimsel çoğul yapılar söz konusu olduğunda tümce içinde bazı özelliklerin bulunması şarttır. Bunlardan en önemlisi özne belirtildiğinde, belirtilen özne ile yüklem arasında uyum kurulması gerektiğidir. Özne ve yüklem arasında iki bakımdan uyum aranır: a) Tekillik, çoğulluk bakımından. b) Kişileri bakımından.⁵ Türkçede bu uyum sağlanmazsa “Özne Yüklem Uyumsuzluğu”⁶ dediğimiz durum ortaya çıkmaktadır. Gerçekte bu uyum kurma olgusu çok doğal, çok kolay gibi gözükse de uzun tümcelerde sıkça karşılaşılan bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkçe tümcelerde özne tekilse yüklem de tekil, özne insan ve çoğulsa yüklem de çoğul olur. Bu açıdan bakıldığında Türkçenin insana özel bir önem verdiği açıkça görülür ve insan dışındaki çoğul öznelerin yüklemi tekil olur. Bu, bir "uyum", yani

¹ Oya Adalı; *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 2-10.

² Zeynep Korkmaz; *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s. 66.

³ K. Grönbech; *Türkçenin Yapısı*, (Çeviren: Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara, 2000, s. 51.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Necati Demir; *Çokluk Eki +(I)t, +(U)t üzerine*, *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 647, Kasım 2005, s. 437- 441.

⁵ Tahir Nejat Gencan; *Dilbilgisi*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2001, s.115.

⁶ Fuat Bozkurt; *Türkiye Türkçesi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s.254.

doğru ya da yanlış olmaktan çok, yakışıp yakışmama sorunudur. Sözelimi insan dışı varlıklarda yani hayvan adlarında özne çoğul olduğunda yüklem tekildir. En çok fabl ve masallarda karşımıza çıkmaktadır. Özne insan ve çoğul olduğu halde yüklem tekil kalması halinde ise insana yönelik bir hakaret, küçümseme, önemsememe duygusu doğar.¹

Türkçe tümcelerde öznenin tekil veya çoğul olma durumu birkaç durumda bozulmaktadır. Saygı ve nezaket amacıyla oluşturulan tümceler kökende özne tekil olsa bile çoğul biçiminde söylenir. Ancak bu kural birkaç durumda bozulmaktadır. Saygı ve nezaket amacıyla oluşturulan tümceler kökende özne tekil olsa bile çoğul biçiminde söylenir.

Örnek: **Cumhurbaşkanımız** Ankara'yı şereflendirdiler.

Özne (tekil)

Yüklem (çoğul)

Meydan okuma, küçümseme, övünme, alçakgönüllülük anlatmak için kurulan tümcelerde de özne tekil kişi olsa da 1. çoğul kişi biçiminde kullanılır. Bu tür kullanımlarda da yüklem çoğul olduğu görülür.

Örnek: **Biz** adamı perişan ederiz.

Özne (çoğul)   Yüklem (çoğul)

Gerçekte kullanılmak istenen özne "ben" şeklindedir. Ancak böbürlenmek ve meydan okumak için özne ve yüklem çoğuldur. Örnekte de görüldüğü gibi yüklem tekil çoğul olması açısından özne ile uyumludur. Bazen 3. çoğul kişide de özne çoğul olmasına rağmen yüklem çoğul eki almayabilir.²

Örnek: "Onlar bize hiç gelmedi."

Ancak bu kural giderek değişmeye başlamıştır. Ayrıca zaman adları (Aradan aylar, yıllar geçti), organ adları (Dişleri sızlıyor), bitki (Bahçede yapraklar sarardı), hayvan (Balıklar denizde yüzer), soyut adlar (Bugünkü düşünceler hazırlıyor yarını)³, cansız varlıklar (Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer? "Ahmet Haşim"), eylem adlarında (Birden caddede bağrıışmalar koşuşmalar oldu), özne olan topluluk adları "-ler, lar"la çoğullanmamışsa (**Kalabalık** birden dağıldı) yüklem tekil olur. Son örnekte çoğul etkisiz gibi gözükse de dizisel (paradigmatik) olarak aktiftir. Bu özellik toplu isimlerde kendini daha bariz bir şekilde yansıtmaktadır. Dilbilgisel olarak tekil görülen sözcük aslında çoğuldur. Ancak bitkilerden, cansızlardan, hayvanlardan olan çoğul öznelerin kişileri tek tek düşünülüyor veya düşündürülmek isteniyorsa yüklem çoğul olabilir.

Örnek: Dalga dalga eğilirler;

Ferah verirler insana,

Güler yüzlü papatyalar,

Altın gözlü papatyalar.

(Tevfik Fikret)

Örnek: Bir ağacın üstünde kuşlar birbirleriyle oynuyorlardı.

Örneklerden de anlaşıldığı üzere soyut ve somut kavramlar özne şeklinde insanı düşünmeye sevk etmektedir. Bunun yanı sıra tümcedeki çoğul özne teker teker düşünülüyor veya düşündürülmek isteniyorsa yüklem yine çoğul olur.⁴

¹ Feyza Hepçilingirler; *Türkçe Dilbilgisi / Öğretmenlere ve Öğrenenlere, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.*

² Fuat Bozkurt; *Türkiye Türkçesi, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s.256.*

³ Tahir Nejat Gencan; *Dilbilgisi, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2001, s.117.*

⁴ a.g.e. 119.

Örnek: Kaymakam önde, zaptiyelerle Hoca Efendi arkada çıkıp gittiler.

(Yaşar Kemal)

Bilindiği gibi Türkçede özel adlar tek bir varlığa isim olduğu için çoğul eki almaz, ancak -lar eki, bir şahsın bağlı olduğu aileyi, bir çevreyi, bir kimse veya yeri, benzerleri ile birlikte göstermek için kullanılırsa çoğul eki aldığı görülmektedir¹. Mustafa Kemaller, Fuzuliler, Ayşeler vb. Görüldüğü gibi Türkçede uyum tümcede kendini açık bir şekilde göstermektedir. Feyza Hepçilingirler'inde² söylediği gibi özne tekilse yüklem tekil, özne insan ve çoğulsa yüklem çoğul, özne insan dışı varlıkların çoğulu ise istisnalar dışında yüklem tekil şekilde "uyum" içinde tümcelerde yer almaktadır.

Türk dilinde dikkati çeken biçimbilimsel bir diğer özellik ise şahıs zamirlerinde bir ses ahenginin olmasıdır. "Ben, Sen, O, Biz, Siz, Onlar" 1.ve 2.tekil şahıslar kendi aralarında, -n sesi bakımından bir uyum içindedirler. Çoğul şahıslarda ise -z uyumu vardır. 3. tekil ve çoğul şahıslar ise çoğul ekiyle bütünleşmiştir. Ancak farklı sistemli dillerde bazı zamirlerin çoğul biçimi, tekilinden farklı olan başka bir sözcükle ifade edilmektedir. Hint Avrupa dillerinde böyle bir düzen bulunmaz. Örneğin, Almanca 1.tekil şahıs "Ich", 2. tekil şahıs "Du", İngilizce "I" ve "You", Rusca: "я", "ты". Bu zamirler arasında bir bütünleşme yoktur.

Biçimbilimsel olarak İngiliz diline bakıldığında bazı tekil isimler düzenli bir şekilde sonlarına -s, -es, -ies veya -ves alarak çoğul hale getirilirler [Bag-bags (çanta-çantalar, Cat-cats (kedi-kediler)] ve Türkçedeki "ler, lar" eklerinin yerini tutarlar. Ayrıca bildiğimiz gibi "-s" eki çoğul anlayışının yanı sıra iyelik eki ve 3. kişi şahıs eki de üstlenmektedir. Bu durum yeni İngilizce öğrenen bir kişinin dil öğrenme aşaması zorlaştırabilir.

İngilizce dilbilgisi, çoğul anlayışı açısından istisnası bolca bulunan bir dildir. Bazı isimler vardır ki bunların çoğulu "s" ilavesiyle yapılmaz, sözcükte değişiklik olur.³

Örnek: Child-children (çocuk-çocuklar), Person-people (insan-insanlar), Foot-feet (ayak-ayaklar), Mouse-mice (fare-fareler), Tooth-teeth (diş-dişler), Man-men (adam-adamlar), Woman-women (kadın-kadınlar).

Bazı isimlerin ise tekil ve çoğul yapıları aynıdır. Aircraft-aircraft (uçak-uçaklar), Fish-fish (balık-balıklar), Headquarters-headquarters (merkez-merkezler), Sheep-sheep (koyun-koyunlar), Species-species (tür-türler). Bunun yanı sıra bazı isimler her zaman çoğuldurlar. Tekil halleri yoktur. Tümce içerisinde "are" ve "were" fiilleri alırlar. Cattle (sığır), Scissors (makas), Clothes (giysiler), Trousers (pantolon) gibi.⁴ İngilizcede dikkati çeken bir diğer özellik ise sayılamayan isimlerin çoğul hallerinin olmamasıdır. Advice (tavsiye), Information (bilgi), Luggage (bagaj), Homework (ev ödevi), Work (iş), Cash (nakit), Money (para) örneklerinde görüldüğü gibi.⁵ Böyle bir kullanım Türkçede söz konusu değildir.

İngilizcede tümce içindeki anlamına bağlı olarak tekil ya da çoğul olarak kullanılabilen isimler de vardır. Bu isimler Türkçede topluluk isimleri olarak

¹ Zeynep Korkmaz; *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s. 257.

² Feyza Hepçilingirler; *Türkçe Dilbilgisi/Öğretenele ve Öğrenenlere*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

³ Hasan Çakır; *İngilizce Dilbilgisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

⁴ Ayhan Sezer; *Mastering English Grammar*, Hacettepe- Taş, Ankara, 2004.

⁵ Ebru Yener; *İngilizce Dilbilgisi & Systematic English Grammar*, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2005.

adlandırılırlar ve tekil fiille kullanılırlar, İngilizcede tümce içinde eğer kastedilen o grup veya takım içindeki bireylerse fiil tekil, grup bütün olarak alınırsa fiil çoğul olur. “Army, company, crowd, fleet, government” ise yukarıda anlatılan kurala göre tekil veya çoğul bir fiille kullanılanlara örnek teşkil etmektedir.

İngilizce gibi Hint – Avrupa dil ailesinin Avrupa koluna bağlı Almancaya bakıldığında isimlerin çoğulunu göstermek için Almancada değişik takı durumunun varlığı göze çarpmaktadır. Bunlar; değişiklik yapılmayanlar [das Zimmer (Ev) , die Zimmer (Evler), das Mädchen (Kız çocuk), die Mädchen (Kız çocuklar)]; dilbilimde “tını değişimi (Alm. Umlaut)” olarak adlandırılan yöntemle oluşanlar [der Vater (Baba) , die Väter (Babalar), die Mutter (Anne), die Mütter (Anneler)]; - e eki alanlar (der Freund (Erkek arkadaş), die Freunde (Erkek arkadaşlar)); - er eki alanlar [das Kind (Çocuk), die Kinder (Çocuklar), das Buch (Kitap), die Bücher (kitaplar),]; - (e)n ekiyle çoğul şeklinde bulunanlar [der Professor (Profesör), die Professoren (Profesörler), die Tür (Kapı), die Türen (Kapılar)] ve son olarak yabancı kökenli sözcükleri çoğul yaparken kullanılan - s takısıyla; das Auto (Araba), die Autos (Arabalar), das Radio (Radyo), die Radios (Radyolar)].¹

Almancada her ismin tekili ile çoğulu birbirinden bağımsız sözcükler olabileceği gibi, aynı sözcüklerin hem tekil hem de çoğul için kullanıldığı da görülmektedir. Örneklerde de genel olarak İngilizcede olduğu gibi Almancada da belirli bir kuralın olmadığı direk görülmektedir. Her ne kadar belli kurallar verilse de bu kurala ilaveten başka kurallar iç içe geçmektedir. Örneğin: der Fuß (Ayak), die Füße (Ayaklar) sözcüğünün çoğul şekli –e takısıyla yapılması gerekirken buna birde tını değişimi (Alm. Umlaut) eklenerek çoğul yapılması Almancayı yeni öğrenen birisine zorluk yaşatabilmektedir. Bu da çoğul uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu yüzden Almancada çoğul yapılar öğrenilirken mutlaka sözcüklerin çoğulları da ezberlenmelidir. Uyumu çoğul açısından zorlaştıran diğer bir husus ise tümcede birden çok öznenin varlığıdır.² Bu durumlarda, hangi fiil yapısının ağır bastığı öznelerdeki ilişkiye bağlıdır.

- a) Groß und Klein **wollte (tekil)** das lange Wochenende in der freien Natur verbringen. (Büyük ve küçük uzun hafta sonunu tabiatta geçirmek ister)
- b) Groß und klein **kommen (çoğul)** sich näher. (Büyük ve küçükler bir araya geldiler)
- c) Die Abteilungsleiterin sowie ihr Stellvertreter **sind (çoğul)** abwesend. (Yönetici gibi yardımcı da gelmediler.)
- d) Die Abteilungsleiterin sowie ihr Stellvertreter **ist (tekil)** abwesend. (Yönetici gibi yardımcı da gelmedi.)

İlk iki örnekte de biraz önce bahsedilen uyum sıkıntısı açıkça gösterilmektedir. Özellikle son örnekte kastedilen uyum sorunu özne ilişkisine göre tekil olarak şekillenmektedir.

Aslında Almanca çoğul yapımı için verilebilecek tek genel kural, bütün çoğul sözcüklerin artikellerinin “die” olduğudur. Tekil artikellerde Almancada üç grup vardır; der, die, das, fakat çoğulda ayırım yoktur ve tüm çoğul isimler Nominativ (yalın hal) ve Akkusativ (i-hali) halde belirli artikel “die” alırlar. Tekil halde bulunan bir ismin cinsiyeti ya da artikeli her ne olursa olsun, o ismin çoğuluyla “die” artikeli kullanılır.³

¹ Duden 4; Die Grammatik, Dudenverlag, Leipzig, 1995, s. 215.

² Ulrich Engel; Deutsche Grammatik, Julius Gross Verlag, Heidelberg, 1991, s. 812.

³ Wolfgang Eichler, Karl-Dieter Bünting; Deutsche Grammatik, Athenäum Verlag, Frankfurt am Main, 1989, s.56.

Bu belirli artikel kullanımını için geçerlidir. Belirsiz artikellerde durum farklı bir şekilde olmakla beraber gayet kolaydır. Şöyle ki; olumlu-belirsiz artikeller (ein-eine) çoğulda kullanılmazlar. Bu durumda isim yalnız başına, artikelsiz olarak karşımıza çıkmaktadır [ein Bus (bir otobüs), çoğulu “Busse (otobüsler)”].¹

Belirsiz artikel “ein” in çoğul şekli yoktur. “Ein” ve “eine” artikellerinin olumsuzları da mevcuttur. Bunlara da olumsuz-belirsiz artikeller denir. Olumsuz-belirsiz artikeller (kein-keine) çoğulda sadece “keine” olarak kullanılırlar. Türkçeye “değil” veya “hiçbir” anlamında çevrilebildikleri gibi, tümce fiiline eklenen olumsuzluk takılarıyla da (-me,-ma) çevrilebilmektedir. “Kein”(olumsuzluk) “ein” (belirsizlik), mein, dein vb. iyelik zamirlerinin (Possessivpronomen) çoğul biçimleri arasında da uyumsuzluk biçimbilimsel olarak dikkati çekmektedir. Oysa Türkçede çoğul yapılar Morfolojik yani biçimbilimsel olarak zorluk teşkil etmemektedir. Çünkü az bir uğraşla sözcüğün kökünü, ekini bulabilmek mümkündür. Türkçedeki sözcüklerin köken incelemesini yani etimolojik incelemesini yapmak da gayet kolaydır. Hiçbir zaman önek bulunmaması bunu kolaylaştıran unsurlardan birisidir. Türkçe daima sondan ek alır, kuralını bilen birisi Türkçeyi çok rahat köken yönünden inceleyebilir. Hint Avrupa dillerinde ise sözcüğün kökeni çoğunlukla öneklerle karıştığından ve kaynaştığından ya da sözcüklerde düzensiz değişimler, başkalaşmalar olduğundan etimolojik ve biçimbilimsel araştırmalar oldukça zordur.

Araştırma konumuz olan Farsçada çoğul yapılar biçimbilimsel olarak Türkçe de olduğu gibi sözcük sonuna ek getirilmesi ile yapılır. Farsçada çoğul teşkilin de kullanılan ekler +ân ان ve ها+ hâ'dır. “ان” ân eki canlı ya da canlı sayılan varlıkların adlarına eklenir [شاه (şah) çoğulu شاهان (şahlar)] . Farsçada cansız nesnelere gösteren sözcükler çoğul şekle getirilmişse ها+ hâ kullanılmaktadır [خارها (diken) çoğulu خارها (dikenler)]. Çoğul teşkilinde kural her ne kadar böyle ise de bu kural kesin değildir². Örneğin گاو “Öküz” sözcüğünü çoğul olarak گاون veya گاوها öküzler şeklinde kullanmak mümkündür. Bunun yanı sıra eşyaya delalet eden isimler mecaz olarak bir kişiyi işaret ediyorsa asıl anlamında kullanıldığı zaman “ها” ile, mecazi anlamda kullanıldığı zaman ise “ان” ile çoğul yapılır. Örneğin سر (baş), سرها (başlar) gerçek anlamında olduğu zaman “ها”, mecazi kullanımında olduğu zaman سران (başlar, önderler) şeklinde “ان” ekini almaktadır.

Farsça çoğul teşkilinde isimlerin sonunda gösterilen olaylara da dikkat etmek gerekir. Örneğin Farsça sözcüğün sonunda “i, ü” آن ile çoğul yapılıyorsa sözcük “iy” veya “uv” ile biter: “أهو” ahu sözcüğü “ü” harfi ile bittiği için çoğulu “انوا” ahular şeklinde آن harfleriyle bitmektedir.³ Ayrıca sözcük “ā” ile sonlanıyorsa çoğul isimlerde آن-ın önüne ی getirilir: “گدا” fakir sözcüğünü çoğul yaparken “گدایان” şeklinde “ی” harfieklenmektedir. Kısacası son özellik آن çoğul ekinin sözcüklere getirilmesinde ortaya çıkan bazı ses ve yazılış özelliklerinin olduğunu göstermektedir ve bu özellikler isimlerin sonunda aslen mevcut olan fakat genel olarak telaffuz edilmediği gibi, yazıda da gösterilmeyen “ی” harfleri üzerinedir. Çoğul halinde bu sözcüklere tekrar “ی” harfi getirilmektedir.

¹ Bu ve diğer bazı isimler çoğulda Umlaut (a-→ae / ä) alabilir.

² Ahmet Ateş, Abdülvehab Terzi; Farsça Grameri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976, s.53.

³ Nimet Yıldırım; Farsça Dilbilgisi, Fenomen Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Fars diline Arapçadan geçmiş çoğul ekleri de vardır¹: “at” –at ve “in” in eki; – نبات nebat-nebatat (bitkiler), مدرسين مدرسين heyvan –heyvanat (hayvanlar), مدرسين مدرسين (öğretmenler), مورخين مورخين moverrih-moverrihin (tarihçiler). Fars dilinde ikilik bildiren çoğul şekline de rastlıyoruz. Bu tarz çoğul anlayışı yine Farsçaya Arap dilinden geçmiştir. Örneğin زلف Zülf (saç) زلفين iki zülf (iki saç); دولت (devlet) دولتین devleteyn (iki devlet). Ayrıca Fars dilinde kimi sözcükler çoğul biçiminde kökten değişebilir; كتاب-کتب ketâb-kutub(kitaplar); قواعد-قواعد kâede-kevâid (kurallar); لسان-لسانه Lisan-elsene (diller).

Türkçe ve Farsçada varlıkların sayılarına göre adların tekil veya çoğul olduğunu gördük. Bu dillerde tekil ad, bir tek ekle veya birkaç ekle çoğul şekline dönüştürülebilmektedir. Her ne kadar Farsçada mecaz anlam, düz anlam ve Arapçadan geçen bazı ekler çoğul anlayışını zorlaştırırsa da bu dillerdeki kolaylığa ve uyuma karşı Arapçada adların çoğul yapısı pek değişik ve karmaşık kurallara bağlıdır. Arapça, Hami-Sami Dil Ailesi'nin Samî koluna ait bir bükümlü dildir. Türeyişi Türkçeye benzemez.

Türkçemiz sonndan aldığı eklerle türer, takılarla çekimlenir. Arapçada ise türetme öğeleri sözcüklerin her yanına gelebilir ve sözcük yeni biçimler alır. Bu dilde adlar, varlıkların sayılarına göre üçe ayrılır²:

- Müfret (=Tekil) Bir tek varlığı gösteren isim.
- Tesniye, Müsenna İki varlığı gösteren isim.
- Cemi (Çoğul) İki den fazla varlığı gösteren isim.

Bu çoğul şekillerinden “Müfret” dediğimiz tekilerin özel şekilleri bulunmamaktadır. Yani “Tesniye” ve “Cemi” olmayan her Arapça isim Müfrettir. “Tesniye” ve “Cemi” dediğimiz çoğul şekillerinden Tesniye'nin çoğul ekleri“-an” ve “-eyn” dir [زاويتان داخلتان Zâviyetân-i dâhiletânî (iki iç aç) - زاويتين داخلتين Zâviyeteyn-i dâhileteyni (iki iç aç)].

Arapça çoğul yapıları oldukça çok ve çeşitlidir. Bu yüzden de bütün yapıların öğrenilmesi çok güçtür. Bu zorluğun aşılması için dilbilgisi kitapları çoğul şekillerini yapıları bakımından ikiye ayırmaktadır. Kurallı çoğul şekli ve genel kurala uymayan çoğul yapılar.³ Kurallı yapılar yine kendi içinde “Etil sözcüklerin çoğulları” ve “Dişil sözcüklerin çoğulları” olarak ikiye ayrılmaktadır. – in, -ün ekleri “Etil sözcüklerin çoğullarını” göstermektedir (محررون muharrirün, محررين muharrirîn; معلمون muallimün, معلمين muallimîn). – ât eki ise “Dişil (Müennes) sözcüklerin çoğulunu” ifade etmektedir [معلمات Muallimât (bayan öğretmenler), حيوانات hayevânât (hayvanlar), بيئات beyânât (demeçler)]. Yapılışları bakımından ikinci grupta yer alan “genel kurala uymayan çoğul yapılar” “Cem-i Mükesser (Kırık çoğul) adı da verilmektedir. Bu çeşit yapılarıdaki sözcüklerin sonlarına belli bir ek gelmemektedir. Sözcükler köklerinde olan

¹ Mürsel Öztürk; *Farsça Dilbilgisi*, Murat Yayınları, İstanbul, 1999.

² Meral Çörtü; *Arapça Dilbilgisi Sarf – Nahiv- Edatlar*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

³ Hulusi Kılıç; *Arapça Dilbilgisi Sarf*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005.

İbrahim Sarmış; *Arapça Dilbilgisi*, Esra Yayınları, İstanbul, 2005.

Erkan Avşar; *Arap Gramerine Giriş 1 Sarf*, Elif Yayınları, İstanbul, 2004.

değişiklerle şekillenmektedir. Kırık çoğulların birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse;

- a) اسباب Esbâb (sebepler), فلام Eglâm (kalemler).
- b) كتبة Ketebe (kâtipler).
- c) شعراء Şuarâ (şâirler), ادباء Üdebâ (edipler).
- d) كتب Kütüb (kitaplar), فوايد Gavâid (kâideler).
- e) منافع Menâfi' (menfaatler).

Bu anlatılanlardan farklı olarak, cemi manası ifade ettiği halde şekil bakımından cem'e benzemeyen ve aynı lâfızdan müfredi olmayan sözcükler de vardır. Bu sözcüklere **cemi ismi** (topluluk ismi) adı verilir.¹

فوم Gavmün (İnsan topluluğu) جيش Ceyşün (Ordu)

Cemi manası ifade edip de müfredi “ tâ ” ile ayırt edilen sözcüklere de **cem'e benzeyen** denilmektedir.

شجر Şecerun (Ağaçlar,ağaç cinsi) شجرة Şeceratün (Bir ağaç)

(Müfred)

ثمر Semerun (Meyveler,meyve cinsi) ثمرة Semeratün (Bir meyve)

(Müfred)

Cem'e benzeyen isimlerde “müfred” bazen nisbet yâ'sı ile ayırt edilmektedir.

الترك E't-Türkü (Türkler)

تركي Türkiyyün (Bir Türk)

(Müfred)

Örneklerden de anlaşıldığı gibi biçimbilimsel olarak Arapçanın çoğul yapıları çok farklı ve karışık. Bu karışıklıklar yüzünden bir uyum söz konusu değildir. Uyumsuzluğa bir diğer örnek fiil tümcesinde göze çarpmaktadır. Fail(özne) çoğul olsa bile fiil (yüklem) tekil gelebilir.²

النساء جاءت : Kadınlar geldi.

Çoğul özne Tekil yüklem

(Haber) (Mübteda)

İsim tümcesinde ise mübteda(özne) akıllı varlıklardan bir çoğul ise haber(yüklem)de çoğul gelir.

مجتهدون التلاميذ : Öğrenciler çalışkandırılar.

Çoğul yüklem Çoğul özne
(Haber) (Mübteda)

Müştak(Türemiş)

¹ Yakup Gündüzalp, Nevzat Şensizoğlu; Sarf- Nahiv, Tecdid Yayınları, İstanbul, 2007.

² M. Meral Çörtü; Arapça Dilbilgisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

Arapçada çoğul yapılar görüldüğü gibi isim ve fiil tümcesi açısından da dikkatli incelenmesi gerekir. Uyum açısından makalemizde incelemek istediğimiz Hint- Avrupa dil ailesinin Slav dillerine bağlı Rusçanın çoğul yapıları da Arapça gibi çok farklı ve istisnası bol olan bir şekle sahiptir. Rus dilinde isimler dişi ad grubu –а (a) veya я(ya) harfiyle, erkek ad grubu ünsüz harfle veya й (y) ve son olarak nötr ad grubu о (o) veya е (ye) ile bitinler şeklinde üç gruba ayrılmaktadır.¹ Bu adların çoğul yapıları yalın ve (-İ) durumu şeklinde kendini şekillendirmektedir. Bu 3 grup isimlerin çoğul yapıları şu şekilde özetlenebilir:

- a) а (a) ile biten dişi adların son harfleri yerini ы (ı) ünlüsüne bırakır.
Örnek: стена-стены (duvar-duvarlar)
- b) я (ya) ile biten dişi adların son harfleri yerini и (i) ünlüsüne bırakır.
Örnek: кухня-кухни (mutfak-mutfaklar)
- c) Nötr adlarda о yerini а ve е yerine я(ya) harfine bırakır.
Örnek: окно-окна (pencere-pencereler), море-моря (deniz-denizler)
- d) Ünsüzle biten pek çok erkek ada çoğulda -ы (ı) eklenir.
Örneğin: стол-столы (masa-masalar)
- a) Eğer sondaki ünsüz г,к,х,ж,ч,ш veya щ ise, çoğul yapan harf -и(i) olacaktır.
Örneğin: банк-банки (banka-bankalar), книга –книги (kitap-kitaplar).
- b) Bazı isimler bu kurallara uymamaktadır.
Örneğin : человек-люди (insan-insanlar), ребёнок-дети(çocuk-çocuklar) .
- c) Rusçada taksi, palto, depo gibi yabancı kökenli sözcüklerin çoğul şekli bulunmamaktadır².

Yukarıda verdiğimiz örneklerde çoğul son ekleri yalın haldedir. Rus dilinde 6 ismin hali³ bulunduğundan şimdi bu adların ismin hallerindeki diğer çoğul son eklerine bakmakta fayda olacaktır:

1. Erkek Adlar

	tekil	çoğul	çoğul
Yalın hali	Стол	столы	masalar
-In hali	Стола	столов	masaların
-E hali	Столү	столам	masalara
-I hali	Стол	столы	masaları
-Ile hali	столом	столами	masalarla
-De hali	О столе	О столах	Masalarda/ masalar hakkında

2. Dişi Adlar

	tekil	çoğul	çoğul
Yalın hali	книга	книги	kitaplar
-In hali	книги	книг	kitapların
-E hali	книге	книгам	kitaplara
-I hali	книгу	книги	kitapları
-Ile hali	книгой	книгами	kitaplarla
-De hali	О книге	О книге	Kitaplarda/kitaplar hakkında

¹ Zülfiye Elay Veliyeva; *Türkçe Açıklamalı Rusça Dilbilgisi, Gökçe Kitabevi, Ankara, 2005.*

² Bahar Güneş; *Ders notları, Kafkas Üniversitesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, s.17–20, 2007.*

³ Ayşe Parim Dietrich; *Rusça Dilbilgisi, Multilingual Yayınevi, İstanbul, 2004.*

3.Nötr Adlar

	tekil	çoğul	
Yalın hali	окно	окна	pencereler
-In hali	окна	окон	pencerelerin
-E hali	окне	окнам	pencerelere
-I hali	окно	окна	pencereleri
-İle hali	окной	окнами	pencerelerle
-De hali	Об окне	Об окнах	Pencerelerde/ pencereler hakkında

Rusçanın çoğul yapısı, görüldüğü gibi, incelediğimiz diller arasında Arapçadan sonra en uyumsuz ve karmaşık olanıdır.

İsmin hallerinin de büyük rol oynadığı Rusçada İngiliz diline ait bazı kuralları görmek mümkündür. İki dilde de topluluk, eşya, madde ve yiyecek adları sadece tekil kullanılmaktadır [cáxap (şeker), рис (pirinç)].¹ Bilindiği gibi topluluk anlayışı ilginç dilcilik olaylarındandır. Topluluk sözcüğü dilbilim alanında mevcut olan “Collective noun, Sammelname, Kollektivum” sözlerinin karşılığı gibi de kabul edilmektedir. Aslında bu adlarda istisnalar söz konusudur; yani tekil olan söz çoğul anlamı ifade etmektedir. Başka bir deyişle, morfolojik bakımdan tekil olan çoğuldur. Baba-aile; futbolcu-takım vs. Benzer olaylar değişik yolla çoğul anlayışlarının oluşturulmasında da karşımıza çıkmaktadır: ben—biz, sen—siz, İng. I—we, she—they, Rus: я-мы, мой-наш vs. Ancak bu tür isimlerde Türkçede bir uyum göze çarparken İngilizce ve Rusçada bunu görmek mümkün değildir.

Önceki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi Türkçe, Farsça ve Almancada sayılan (countable) ve sayılamayan (uncountable) nesne anlayışı yoktur. İngiliz ve Rus dillerinde ise nesnelere sayılan ve sayılamayan, yalnız tekilde, yalnız çoğulda kullanılan isimler grubuna sahiptir. Ör: İngiliz ve Ruslar su, süt, yağ, balık, ekmeğe, şeker gibi sözlerin sayılamaz olduğunu kabul etmişler veya çift kısımdan oluşan gözlük, makas, pantolon, çizme, çorap gibi nesnelere her zaman çoğul olarak kabul etmişlerdir. Saç, halk, ordu, aile, polis, jandarma gibi isimleri de toplu, yani morfolojik açıdan tekil olsa da mantıksal olarak çoğul olarak benimsemişlerdir. Rus dilinde formalite bakımından çoğul olup da aslında tekil olan veya tekili ile çoğulu farklı olmayan sözcükler de bulunmaktadır. Ör: Taksi, metro, depo, palto, piano gibi sözcükler bunlara örnek teşkil etmektedir. İngiliz dilinde sheep(koyun), swine (domuz), fish (balık) biçimli sözcüklerin tekil ve çoğulunun farklı olmadığı gibi Almancadaki “das Mädchen - die Mädchen (kız-kızlar), das Fenster- die Fenster (pencere-pencereler), der Schlingel – die Schlingel (yaramaz- yaramazlar)” bunlara örnek gösterilebilir. Arap dilinde ise çoğul ekleri değişik şekilde gelişse de inanç ve rasyonel düşünceye dayalı kurallar da unutulmamıştır. Ör: Allah, güneş, ay gibi sözcüklerin çoğul biçimi yoktur. Ayrıca tekil, çoğul anlayışından yola çıkarak İngilizce ve Almanca tümcelerde öznesi çoğul bir isim veya zamir olduğunda fiilde çoğul olmak zorundadır, fakat Türkçede tekil bir fiil kullanılabilir. Örneğin; “Bahçede yapraklar sarardı.” tümcesi İngilizceye çevrildiğinde “The leaves in the garden have turned yellow”, Almanca ise “Die Blätter im Garten

¹ Bahar Güneş; Ders notları, Kafkas Üniversitesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, s. 25, 2007.

sind verwelkt.” şeklinde çevrilir. İngilizce tümcede hem “leaves” hem de yardımcı fiil “have” çoğul olarak kullanılmıştır. Almancada ise aynı şekilde hem “Die Blätter” hem de yardımcı fiil “sind” çoğuldur. İngilizcedeki biçimbilimsel olarak belirttiğimiz bu kuralın uygulanmadığı ve daima tekil fiilin kullanıldığı tek durum ise belgisiz zamirlerdedir. “Herkes buradaydı.” tümcesi “Everybody was here.” şeklinde kurulur. Çeviride görüldüğü gibi “was” tekil fiili kullanılmıştır.

Biçimbilimsel olarak çoğul yapılar sondan eklemeli dillerde yani Türkçede daima son ek ile oluşmuştur. Ural Altay Dil grubuna dâhil olan dilimizde sözcük türetme ve çekim son eklerle yapılırken köklerde değişme olmaz. Eklerdeki zenginlik ve çeşitlilik dikkat çekicidir. Ancak çoğul yapılar için kullanılan ekler bellidir ve dilbilgisinde cinsiyet ayırımı olmadığı için Almanca, İngilizce, Arapça ve Rusça gibi cinsiyet farkından kaynaklanan değişim olmaz. Adı geçen diller Hint- Avrupa dil ailesinin yapılarına göre çekimli(bükümlü) dillerine aittir. Bu dillerde sözcükler türetilirken veya çekim yapılırken sözcük kökünde değişiklikler olur. Çoğul yapılarda da bu değişiklikleri görmek mümkündür. Bazen sözcük kökünde görülen değişiklik kökü tanınmayacak bir şekle sokmaktadır (Tooth-Teeth, Faß- Fässer). Kökteki bu değişiklikler bu dillerdeki biçimbilimsel uyumu zorlaştırmaktadır.

3. Sözdizimsel (Sentaktik) Yapı

Dünya dillerinde çoğul yapıların oluşturulmasında sözdizimsel yöntemden de yararlanılmaktadır. Türk dilinde bu yöntem için genelde pek, pek çok, birçok, yüzlerce, onlarca, fazla, birkaç, bir sürü, bir takım, gayet vs. gibi sözcükler kullanılır. Bunlar ya belgisiz sıfat ya da belgisiz zamir olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin: Fazla kitap aldım.
Dışarıda bir sürü şikâyetçi var.
Birkaçı içeri girdi.

Türkçede sözdizimsel yöntemin uygulanmasında bazı ilginç durumların olduğu göze çarpmaktadır. Şöyle ki, bazı sıfatlardan sonra gelen sözcüklerin tekil mi, çoğul mu olduğu ilgi çekicidir, çünkü Türkçede belgisiz sıfatlar belirttikleri isimlerin çoğul olup olmamaları bakımından üçe ayrılmaktadır¹.

- “Her, birkaç, hiçbir, her bir, herhangi bir, biraz vs.” sıfatlarının belirttiği isimler çoğul şekline dönüştürülemez.
- “Bірçok, başka, öbür, bazı, fazla vs.” gibi sıfatların gösterdiklerine göre, tekil veya çoğul olur.
- “Bütün, birtakım ...” belgisiz sıfatları tümlediği ismi çoğul yapar.

Bu sözcüklerin yanı sıra Türkiye Türkçesinde bize göre “az” sözcüğü de çoğul anlayışı ifade etmektedir. Çünkü birden fazla olan her şey çoğul yapılarda gizlidir. Nitekim “Az adam buna sevinir” tümcesinde olaya sevinen kişinin birden fazla olduğu anlaşılmaktadır. Benzeri olayları İngiliz ve Alman dilinde de görüyoruz.

Belgisiz sıfat ve zamirlerin yanı sıra tekrar yoluyla da Türkçede çoğul oluşturulmaktadır: Örneğin: Kamyon kamyon kereste getirmişler. Şarkıcıya kucak kucak çiçek verdiler. Satıcının evinde kese kese un vardı. Anlam ve sözdizimsel olarak çoğul yapılara örnek teşkil eden bu tümceler Türkçede karşımıza sık sık çıkmaktadır.

¹ Tahir Nejat Gencan; *Dilbilgisi, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2001, s. 204.*

İngiliz dilinde çoğul anlayışı hem rakamla hem de bazı sözcüklerle yansıtılabilir; fakat bu dilde sayılabilir, sayılamaz ayrımı olduğu için bu sözcüklerin bazıları tekil bazıları çoğul kullanılmaktadır. Sayılabilir isimlerle kullanılan belirleyiciler: “few, a few, several, every one, a number of, many, quite a few (=many), a great many, a good many, a couple of, many a (sadece sayılabilir adların tekil haliyle), another”. Sayılamayan adlarla kullanılan belirleyiciler: little, a little, much, a great deal of, a small/large amount of, a great amount of, a vast quantity of. Hem sayılabilir hem de sayılamayan adlarla kullanılan belirleyiciler: no, none, all, most, a lot of, lots of, plenty of, any, some, enough (çoğul adlarla ve sayılamayan adlarla). Bu belirleyicilerden “Many (çok)”¹ sözcüğü sayılabilir isimlerle kullanılırken (“He has many books”, “We didn’t see many children there”) “much (çok)” sayılamayan isimlerle (She didn’t drink much milk today) veya tek başlarına ismin yerine zamir olarak kullanılmaktadır [Much has been said about the issue (Konu hakkında çok şey söylendi)]. “ Much, many” sözcüklerine karşın “some (bazı)” sözcüğü sayılamayanların [Are there some milk in the glass? (Bardakta biraz süt var mı?)] ve sayılabilenlerin [He’s got some books from the library. (Kütüphaneye ait olan biraz kitabım var.)] önünde yer alabilmektedir. “Some” olumlu ve olumsuz tümcelerde, sayılabilen isimlerle birlikte “birkaç” ve sayılamayan isimlerle birlikte “biraz” anlamında kullanılmaktadır.²

Alman diline bakıldığında sözdizimsel olarak “alles (all), eine(einer,eines), etwas, ein bißchen, ein paar, einige, etliche, jeder, jeglicher, jemand, niemand, kein, man, manch, mehrere, nichts, meinesgleichen, sämtlich, welch, wer, was vs.” sözcükleri belgisiz zamir veya belgisiz sıfat şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Almancadaki zamirler 8 gruba ayrılırlar. Bu grupların içindeki “Indefinitpronomen (Belgisiz zamir)” adı verilen tür, çoğul anlayışı açısından sözdizimsel olarak birden çok kişiyi ya da nesneyi göstermektedir ve çoğul şekilleri bulunmamaktadır. [Er nahm etwas Salz (Biraz tuz aldı)]³ İsmi hallerine ve cinsiyete göre çekimlenebilen bu zamirlerden bazıları “irgend (her hangi), meines+gleichen (benim gibiler)” gibi zamirler kendisinden sonra bir sözcük ile birleşerek birleşik sözcük meydana getirebilir; “Sie haben das wohl **irgendeinem** gegeben (Siz onu muhtemelen herhangi birine verdiniz)”, “**Irgendwann** besuche ich Sie (Herhangi bir zaman sizi ziyaret ederim)”, “**Meinesgleichen** handelt nicht so (Benim gibiler böyle davranmaz)”. Almancadaki bu yapılar Türkçedeki “hiçbir, herhangi, biraz vs.” sözcükleri ile aynı özelliği sergilemektedir. Ayrıca belgisiz sıfat (Indefinitadjektiv) şeklinde kullanılan bu sözcükler kendisinden sonraki isme göre çekimlenmektedir.

Örneğin: Sie hat die **vielen alten Bücher** gekauft (Eski kitapların hepsini satın aldı).

Sie liebt **einen anderen Mann** (Başka bir adamı seviyor).

Görüldüğü gibi iki örnekte de belgisiz sıfat “viel ve andere” isme göre çekimlenerek çoğul ifade etmektedir.

¹ Bazen bu sözcüğün istisnai kullanıldığı durumlarda vardır. “Many” sözcüğü “many a student, many a time...” şeklinde de kullanılmakta ve “birçok” anlamına gelmektedir. Anlam çoğul olmasına karşın tekil bir fiille karşımıza çıkmaktadır. Örneğin: “Many a person has been helped by therapy (Birçok insana terapi yoluyla yardım edildi)”, “Many an hour was spent with friends (Arkadaşlarla birkaç saat geçirildi)”.

² Kenan Ören; *Kullanışlı İngilizce Dilbilgisi*, Nobel Yayınevi, Ankara, 1999, s. 27-39.

³ Ulrich Engel; *Deutsche Grammatik*, Julius Gross Verlag, Heidelberg, 1991, s. 666

Diğer dillerde olduğu gibi sözdizimsel yöntemle çoğul anlayışının Rus dilinde oluşturulması da sık sık karşımıza çıkmaktadır. Rusçada kullanılan , “много (çok), уйма (çok), безчисленное количество (sayısız), ряд (sıra), несколько (birkaç), мало (az sayıda)”¹ gibi sözcükler sayı sıfatları gibi sözlerin önüne gelerek onların belirsiz sayıda olduğunu ifade eder;

Örneğin: много книг	çok kitap
уйма денег	çok para
безчисленное количество домов	sayısız ev
ряд стульев	sandalye sırası
несколько учителей	birkaç öğretmen
мало студентов	az sayıda erkek öğrenci ²

Rus dilinde bulunan bu sözcüklerin bir özelliği kendilerinden sonra ismin (-in) halinde olmaları ve çoğulda kullanılmalarıdır. “Я имею **много** денег (Umenya mnogo deneg)” tümcesini söyleyen şahıs parasının çok olduğunu bildiriyor. Ama çok ifadesi “много” (mnogo) altında hangi rakamın saklanmış olduğu açık bir şekilde ifade edilmemektedir. Yine “Огромное количество людей ищут билеты на матч” (Ogromnoye koliçestvo lyudey işsut bileti na matç), “Çok sayıda insan maça gitmek için bilet arıyor” tümcesinde maç için büyük sayıda insanların bilet araması belli olsa da, bilet isteyenlerin kesin sayısı bilinmemektedir.

Türk dilinde karşımıza çıkan tekrarlıma yoluyla yapılan sözdizimsel çoğul anlayışını Rus Dilinde de mevcuttur. Ей дарили цветы охапками (Ey darili tsveti³ oхapkami) diyen bir kişi “Ona kuçak dolusu çiçek hediye ediyorlar”, “Классами пришли (Klassami prişli)” tümcesini kullanan ise “Sınıf sınıf geldiler” yapısını kullanarak tümceyi çoğul şekle getirmektedir.

Fars dilinde de çoğul anlayışını sentaktik yöntemle oluşturmak mümkündür. Gerçi Farsçada gerçek belgisiz zamir yoktur.⁴ Onun yerine belirtisiz bir isim veya doğrudan doğruya Arapça veya Farsça bir sözcük kullanılır. Bu yerlerde kullanılan sözcüklerin en önemlileri şunlardır: Birisi: کسی ، یکی ، شخصی , هیچ vs.

Bu dilde (بزرگ، غایت، کرات، زیادہ، خیلی، بسیار، besyâr, heylî, ziyâde, kerrât, gâyet, bozorg gibi sözcüklerden de yararlanır.¹⁰

Ör: Men terze –e hedmet –e to ra heyli pesendidiem.

(Ben senin hizmetini çok beğendim)

من طرز خدمت ترا خیلی پسندیدم

بسیار گل bisyâr gul (birçok çiçek)

Biraz önce bahsedilen sözcükler bazen soru edatı gibi bazen de diğer dillerde olduğu gibi birleşerek yeni sözcükler oluşturmaktadır. Araştırmamızda sözdizimsel yöntemde dikkatimizi çeken bir husus da bu dilde “dest be dest” [طس د ب طس د (el ele)] ve ser be ser [راس ب راس (baş başa)] gibi sözcüklerin de çoğul ifade ettiğiidir. Bunun yanı sıra

¹ Okunuşları: mnogo, uyma, vesma, oçen, ogromno, beşçislenno, ryad.

² Bahar Güneş; Ders notları, Kafkas Üniversitesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, 2007, s. 17–20.

³ tekili tsvetok, çoğulu tsveti.

⁴ Ahmet Ateş, Abdülvehab Terzi; Farsça Grameri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976, s.84.

Türkçede kullanılan tekrar yöntemi ile çoğul oluşturma Farsçada da mümkündür; دسته دسته گل (Deste deste çiçek).

Arapçaya bakıldığında çoğul anlayışının sentaktik yöntemi de ilgi çekicidir. Bu dilde bid'atün (dişil) بضعة , bid'un (eril) بضع , kesîran كثيرا , küllün كل , gibi sözcüklerle çoğul anlayışı oluşturulur.¹

Ör: نمت بضع فاعق Nimtü **bid'a degâiga** (Birkaç dakika uyudum)

منذ بضعة أيام Münzü **bid'ati eyyâmin** (Birkaç gündün beri, **birkaç** gündür, **birkaç gün** önce).

Arapçada cins ulamı çok geliştiğinden sayı ve sıfatlar da dişil (müennes) ve eril (müzekker) sözcüklerle uyum sağlamak zorundadır. Ancak 3 ile 10 arası varlıkları ifade ederken eril ve dişiller zıt olarak kullanılır. Bunlara kinaye (belgisiz sıfat) denir. Yukarıdaki örnekte dakika sözcüğü dişil olduğu için bid'un eril, yevm sözcüğü eril olduğu için, bid'atün dişil, belgisiz sıfatı kullanılmıştır.² Görüldüğü gibi Arapçada sıfatlar sözcüklerle birlikte çekimlenmektedir.

4. Analitik (Sayısal) Yapı

Bu konu zaman boyu dilcilerin yanı sıra matematikçileri ve filozofları da meşgul etmiştir. Dilciler çoğul anlayışının rakamların yanı sıra sözlerle aktarılmasının dilbilgisel açıdan nasıl oluştuğunun cevabını bulmaya çalışmışlardır. Bilindiği gibi; dil, insan düşüncesinin fonetik yankısı olarak sayıları da kapsamaktadır, yani rakamlar olmadan güncel hayatı düşünmek mümkün değildir.³ İlkel insandan modern bilginlere kadar tüm yaşam boyu nicelik olayı en önemli konulardan olmuştur, çünkü rakamlar sadece nesne ve olayların boyutunu değil, aynı zamanda insanın soyut düşünme yeteneğinin de göstergesi olarak kendi ağırlığını ortaya koymaktadır. Dilcinin sayılara bakış açısı matematikçiden, fizikçi ve filozoftan tabii ki farklıdır. Yani gramer anlamında nicelik, matematikteki sayının aynısı değildir. Şunu belirtmek gerekir ki analitik yapı dil ilişkisini yansıtmaya hizmet etmektedir. Bu ilişki kendisini farklı sistemli dillerde de ortaya çıkararak söz dillerde yansımaları çeşitli araçlarla gerçekleşmektedir. Dünya dillerinin bazılarında tekil, çoğul anlayışlarının yanı sıra bin, onluk, üçlük kavramları da mevcuttur. Yalnız bunlar sayı⁴ ifade eden rakamlar⁵ değil analitik çoğul anlayışının göstergesidir. Şöyle ki Rus:тысяча, миллион, миллиард. İng. Thousand, million, billion. ⁶, Alm. Tausend, million, milliarde, Tür: Bin, milyon, milyar.

¹ M. Meral Çörtü; *Arapça Dilbilgisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

² Örneğin WFC₂ (birkaç) sözcüksü Arapçada 3-9 arası belli olmayan miktar için kullanılır; sšM₂ IC₂ (Birkaç yıl), %Uš^{1/4} IC₂ (birkaç gece), ÁU²« WFC₂ (birkaç gün) örneklerinde olduğu gibi. "UM^{1/4}« s¹ dš9^{1/2} (kesîrun mine'n- nâs) İnsanların birçoğu, »öD^{1/4}« iF₂ (Bazı öğrenciler), cš¹ö^{1/4}« q^{1/2} (Bütün öğrenciler) söylemlerinde de bu tür bir ilişki söz konusudur. Bazı, bir kısmı, hepsi, bütün gibi sözcükler, niceledikleri sözcüklerden sonra geldiklerinde, sözcüğün durumuna göre değişikliğe uğramaktadırlar; rNCF₂ »öD^{1/4}« (Öğrencilerin bazıları), rN^{1/2} cš¹ö^{1/4}« (Öğrencilerin hepsi).

³ M. Y. Vigotskiy; *Sayı kavramı ve onun gelişimi*, Понятие числа в его развитии // Естественное и марксизм, 1992, № 2, s.14-15.

⁴ Geleneksel olarak, sayı birçokluğu belirtmek için kullanılan soyut birimdir.

⁵ Sayıları yazılı olarak göstermeye yarayan sembollere verilen ad.

⁶ F. F. Fortunatov; *Kıyaslamalı Dilcilik /Сравнительное языкознание / Избр. тр. М. 1956, cilt I, s.162.*

Adı geçen sözcükler Türkçede çoğul eki alabilir (Binler basamağı). Buna ilaveten sayı ifade eden diğer sözcükler çoğul yapım eki veya çekim ekleri alınca adlara çevrilebilirler, yani isimleşirler. Örneğin: 15'ler gittiler. 50'ler sınır dışı edildiler. Beşlik vermezsen bu işi yapmaz. Rus dilinde de bu tür örneklerle rastlamak mümkündür, çünkü Rus dilinde sayı sıfatlarının bağımsız şekilde kullanılması sıkça görülür. İkizler, üçüzler gibi sözcükler bunlara örnek olabilir. Rus: единица, двойка, тройка (teklik, ikilik, üçlük) двойня (ikizler), тройня (üçüzler); двадцатка (yirmilik), тридцатка (otuzluk), десяток (onlarca), десятка (onluk), сотня- дюжина (düzine), пара (çift), Тройка (üçlü), семерка (yedili) vs. Bu tür sözcükler Rus dilinde iskambil kartlarının puanlarını belirtmek, dolmuş numaraları, silah namluları, takım elbise ölçөгünü göstermek, sporda ekipteki sayıyı belirtmek, ya da paraların değerlerini yansıtmak için kullanılmaktadır.¹ Аугца Сунул ему десятку (Ona onluk verdi), первый десяток строителей (İnşaatçıların ilk onu) gibi kullanımlarda Rus dilinde göze çarpmaktadır. Araştırmada dikkati çeken diğer bir husus Rusçada sayı sıfatlarına küçültme bildiren eklerin ilave edilmesidir; двоечка (ikicik)². Bu tür sayı sıfatları Türkçeden farklı olarak cins ve niceliğe uygun olacak şekilde ait olduğu sözcüklerle uyum sağlamaktadır, yani sayı sıfatı bağlı bulunduğu sözcük hangi durumda, cins ve nicelikte ise sayı sıfatı da ona göre çekimlenmektedir. Rusçada sayı sıfatından sonra gelen sözcüklerde çoğul eki alabilir: игреневая тройка (sarı renkte kuyruğu ve yelesi olan üçlü at), влюбленная пара (âşık çift). Bu durum İngiliz dilinde işaret zamirlerinde görülmektedir: this book—these books, that map—those maps vs. Aslında asıl sayı sıfatları kendileri çoğul ifade ettiklerinde çoğul eki alamazlar. Gramer açısından cinsleri olamaz ve uzlaşamazlar. Çekimlenerek yapım ve çekim ekleri alamazlar. Rus dilinde bu kurala uymayan birtakım sözcüklere de rastlamak mümkündür: единица (bir), двойка (iki), тройка (üç), трояк (üç), пяток (beş tane), пятёрка (beş).³

Rus dilinde analitik yöntemle çoğul anlayışı yaratmak diğer dillere göre daha yaygındır. Çünkü Türk, İngiliz, Alman, Fars dillerinden farklı olarak Rus dilinde çoğulluğun ifade eden sayı sıfatları ait oldukları sözcüğün gramer cinsine tam uyum sağlar ve onlarla birlikte çekimlenir. Yukarıda adı geçen diller de böyle uygunluk yoktur.

Örneğin: Benim iki kitabım var. (Tür.)

I have **two** books (İng.)

Ich habe **zwei** Bücher. (Alm.)

من دو كتابه دارم (Men do ketab darem)(Far.)

Aynı örneği Rus ve Arap diline uyarlırsak sayı sıfatlarından sonra gelecek sözün eril, dişil veya nötr (tarafsız) cinsli olmasına göre sayı sıfatının değiştiğini görmekteyiz:

عندي كتابين (Ar.)

Я имею две книги (Rus.)

Rus dilindeki bu özelliği şu örneklerle daha da pekiştirebiliriz;

Один карандаш. Odin karamdaş (Bir kurşun kalem)

Одна ручка. Odnа ruçka (Bir kalem)

Одно перо. Odnа pero (Bir kalem ucu)

¹ A. A. Reformatskiy ; *Strukturalizm nedir?/Что такое структурализм?* // ВЯ. 1995, № 6, s. 35.

² F. F. Fortunatov; *Kıyaslamalı Dilcilik /Сравнительное языкознание / Избр. тр. М. 1956, cilt I, s. 163.*

³ Bahar Güneş; *Ders notları, Kafkas Üniversitesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, 2007, s. 40.*

Один стол. Odin stol (Bir masa)
 Одного стола. Odnogo stola (Bir masanın).
 Одним столом. Odnim stolom (Bir masayla)
 На одном столе Odnom stole (Bir masada)

Görüldüğü gibi sayı sıfatları ismin tüm çekim eklerini kabul ederek şeklini değiştirmektedir. Rusçada dikkatli çeken bir diğer özellik 2, 3, ve 4 sayılarının arkasından tekil (-in) durumundaki bir adın gelmesidir : 2 (два) брата- iki kardeş, 3(три) стула-üç sandalye, 4(четыре) окна-dört pencere. Ayrıca 22, 23, 24 sayılarının arkasından tekil (-in) durumundaki bir isim kullanılırken 5'ten 20'ye kadar, 25'ten 30'a kadar olan sayılardan sonra çoğul isim analitik yapıyı oluşturmaktadır.¹

5 (пять) братьев   beş kardeş
 8 (восемь) стульев   sekiz sandalye
 10(десять) студентов   on kız öğrenci

Bu tür yapılar Arapçada da rastlamak mümkündür. Sayılarda 1'den 10'a kadar olan sayıların niteledikleri isimler çoğul olur.²

رجال اربعة : Dört **adam**

Çoğul isim   Sayı

11'den 19'a kadar olan sayıların niteledikleri isimler ise tekil olur.

شهران اثنا عشر : On iki **ay**

Tekil isim   Sayı

Kısaca Arapça sayılarda iki için tesniye (iki) kullanılır. Sayı pek kullanılmaz; فلان (iki kalem). Bu örnekte “ن” harfleri sayıyı göstermektedir. Arapça için dikkatimizi çeken diğer bir husus bu tekil sözcüklerin sonuna “ن” “en (tenvin)” getirilmek suretiyle analitik yöntemin uygulanmış olmasıdır. Yani, bu sayılardan sonra gelen sözcükler nasp halinde tenvinli şekilde fetha “ن” alırlar.³

Türk dilinde ise bir ismin önüne sayı sıfatı getirildiğinde isimde bir değişiklik yapılmaz. İki kitap, üç kalem, yüz ağaç. Yalnız kalıplaşmış ifade ve deyimlerde rakamlardan sonra gelen sözcük çoğul olur. “Kırk haramiler”, “yeddi cüceler”, “beş kardeşler” vs. Fars dilinde de Türk dilinde olduğu gibi sayılardan sonra gelen adlar tekil olur. Örneğin Farsça “Bizim ailemizin bireyleri 6 kişidir”(Azaye hanevadei ma şeş nefer est.)

اعضای خانواده ی ما شش نفر است

tümcesinde “شش نفر”(ma şeş) “6 kişi” yine Türkçedeki gibi tekildir. Ancak İngilizce ve Almancada sayı sıfatı ismin önüne getirildiğinde isim çoğul hale getirilir. “iki araba” İngilizceye “two cars”⁴, Almancaya ise “zwei Autos” şeklinde çevrilir. Almancada sadece

¹ a.g.e 45.

² M. Meral Çörtü; Arapça Dilbilgisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

³ Yakup Gündüzalp, Nevzat Şensizoğlu; Sarf - Nahiv, Tecdid Yayınları, İstanbul, 2007.

⁴ Bunun yanı sıra İngilizce katı olsun sıvı olsun herhangi bir sayılamayan maddenin belli sayıdaki biriminden “bardak, fincan vs.” kalıbını kullanmaktadır. Bu yolla sayılamayan isimleri ölçekleyerek onların belli bir miktarını söylem etmektedir. “a glass of water” (bir bardak su), “two tanks of oil” (iki depo benzin), “three barrels of wine” üç varil şarap), “bar of soap”(bir kalıp sabun) “kilos of rice” (on kilo pirinç), “ten meters of cloth” (on metre kumaş) gibi.

ölçünün tam bilindiği durumlarda fiil genellikle tekil olarak kullanılır; Örneğin “**Ein Kilo Äpfel kostet** etwa 2,50 Euro (Bir kilo elma 2,50 Avrodur)”, “**Ein Dutzend Eier wurde** gekauft (Bir düzine yumurta satıldı)”¹. Kısacası Rus dilinden farklı olarak bu dillerde sayı sıfatları çekimlenmez.

5. Sonuç

Çoğul anlayışının Dünya dillerinde morfolojik, sentaktik ve kimi zaman da analitik yöntemle ifade edilebileceğini göstermek istediğimiz bu makalemizde farklı sistemli dillerin uyum açısından kendi içinde barındırdığı özel kuralların olduğunu görmekteyiz. Bu makale aynı zamanda Dünya’da en yaygın olan bu dillerle Türkçenin karşılaştırılmasıdır. Bir zamanlar Arap harflerini ve imla geleneğini kullandık. Yakın tarihimizde ve günümüzde ise İngilizcenin yaygınlığı söz konusudur. Bu dillerle karşılaştırdığımız zaman Türkçenin kendi içinde oluşturduğu dil kurallarının daha kolay olduğu kolayca görülecektir.

Çoğul açısından dillere biçimbilimsel bakıldığında Türkçenin çoğul eki açısından istisnalar dışında uyumlu bir dil olduğu gerçeği kaçınılmazdır. Diğer dillerin (İngilizce, Almanca, Rusça ve Arapçada) biçimbilimsel incelemelerinde ise bir düzensizlik ve çoğul özelliklerin ne kadar zor ve uyumsuz olduğu göze çarpmaktadır. Söz konusu özelliklerin dilde yansması çeşitli araçlarla gerçekleştirilmektedir. Örneğin Arapçadaki müfret, tesniye, cemi kavramlarını sözcüklerde tam olarak görmemekteyiz. Sayılarına göre isimler Arapçada tekil, çoğul isimler ve topluluk isimleri olarak ayrılmaktadır.

Türk dilinde böyle bir kurala rastlanmaz çünkü Türk dilinin oluşturulmasında tümcenin bütününden tutun da harflerine varana kadar büyük bir düzen ve özen yapıyı oluşturmaktadır. Türkçede her kuralın bir tutarlılığı ve mantıksal bir açıklaması vardır. İşte Türkçe bu özelliği yüzünden ayrıcalıklı bir dildir. İngilizce veya diğer Hint Avrupa dillerinde olan bükümlülük Türkçemizde yoktur. Bu da sözcüğün aslına ulaşmamızı kolaylaştıran bir unsurdur. Bazı Hint Avrupa dillerinde sözcüğün tekil oluşunu ifade etmek için yalın haldeki sözcüklere ek getirilir. Türkçe de ise buna gerek görülmemiştir. Alman, İngiliz ve Rus dilinde erkek için ayrı, kadın için ayrı fiil çekimleri, sözcük kullanımına da yer verilir. Üstelik bu dişilik ve erkeklik, çoğu zaman gelişi güzel olmakta, belli bir mantık takip etmemektedir. Bu da o dilin kolaylıkla öğrenilmesini zorlaştırmaktadır.

Çekimli dillerin bazılarında özellikle Arapça ve Rusçada sözdizimsel ve analitik olarak sayı sıfatları cins ve çekimlere göre ait olduğu söze uyum sağlamaktadır. Ancak bu uyum yine zor ve anlaşılır bir şekilde dile yansımamaktadır. Makalemizde farklı sistemli dillerle tanıştığımızda gördük ki, aynı gerçekliği diller farklı şekilde ifade etmektedir. Yani bazı dil gruplarında sayı sıfatları her yönden kendisinden sonra gelen sözle uyum sağlayıp çekimlenirken, bazılarında değişmez olarak dile yansımaktadır. Bu yaklaşımda o dil içindeki uyumu ya karmaşık bir hale getirmekte ya da basit bir şekilde tümcelerde yerini almaktadır.

¹Peter Eisenberg; *Grundriß der deutschen Grammatik*, J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, 1989, s. 200.